

LOZNIȚA DIN COMUNA MALUȘTENI (VASLUI)

de

AUREL TURCUȘ

Pe colinele Podișului Birladului, în ținutul cuprins între riurile Elen și Horincea, nu există o tradiție a cultivării pomilor în livezi întinse. Fructele sînt obținute din puținii pomi ai grădinii de pe lîngă casă. Aceștia pot satisface trebuințele fiecărei gospodării, în care ocupația de bază este cultivarea cerealelor și a viței de vie.

Cu toate că în acest ținut nu există un număr mare de pomi, fructele din grădina fiecărei gospodării nu pot fi consumate în întregime, cînd e vremea culesului lor. De aceea, ca în toată țara, și localnicii de aici folosesc o cantitate de fructe pentru obținerea țuicii, iar o altă cantitate o păstrează pentru iarnă.

Cel mai vechi tratament utilizat în scopul conservării fructelor pentru iarnă, este uscarea acestora cu ajutorul soarelui sau al focului. Cele două procedee de uscare a fructelor coexistă și astăzi.

În baza cercetărilor etnografice făcute în comuna Mălușteni, în cele ce urmează vom prezenta loznița — instalație populară, simplă, folosită pentru uscarea prunelor, cu ajutorul focului.

Dicționarul universal al lui Lazăr Șeineanu atestă cuvîntul lozniță numai în Moldova și-l definește ca fiind : „leasă de uscat prune“ și în continuare face trimiterea la cuvîntul „lozie“, întilnit tot în Moldova, cu sensul de răchită roșie sau de nuia subțire. Lazăr Șeineanu explică etimologia vocabulei „lozie“, prin slavul „loziie“.

În *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, elaborat de I. Aurel Candrea și Gh. Adamescu, referitor la cuvîntul lozniță, se adaugă lucruri noi atît privind aria de răspîndire, cît și sensul, precizîndu-se că acest cuvînt circulează și în Transilvania și că înseamnă „groapă deasupra căreia se pune o leasă de nuiete pentru uscat prunele“. Aici, pentru etimologia cuvîntului lozniță e dat cuvîntul rutean „loznița“.

Atît *Dicționarul limbii române literare contemporane*, apărut în anul 1956 cît și *Dicționarul limbii române moderne*, editat în anul 1958, trec cuvîntul loznița în categoria regionalismelor (fără a specifica aria geografică în care e cunoscut) și-l definește astfel : „Leasă de nuiete pe care se usucă sau se afumă fructele, cuptor (sau groapă) peste care se pune această leasă“. În *D.L.R.M.* e specificată aceeași origine ucraineană a cuvîntului lozniță, consemnată și de I. A. Candrea.

Am prezentat aceste date lingvistice în scopul de a arăta că cercetările etnografice din comuna Mălușteni dovedesc că pentru oamenii aces-

tor locuri, cuvîntul lozniță are o sferă mai cuprinzătoare decît în dicționare, denumind întreaga instalație de uscat prune. În felul acesta atît leasa de nuiele cit și groapa sînt considerate componente ale lozniței și, prin ele însele, luate separat, nu pot defini instalația în totalitatea ei. Într-adevăr, inițial, denumirea de lozniță era folosită numai pentru leasa — împletitură din lozie, dar cu vremea sensul s-a extins asupra întregii instalații.

Referințele lingvistice le-am făcut și pentru a sublinia originea slavă a cuvîntului lozniță, aceasta fiindu-ne deocamdată un indiciu că instalația respectivă probabil că am împrumutat-o de la slavi. În sprijinul acestei afirmații vine și sinonimul lozniței, cuvîntul „susnic, întilnit de mine în Bihor (satul (Ucuriș) și consemnat și de I. A. Candrea în *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, specificînd că acesta e cunoscut în Moldova și în Transilvania și că se găsește și în limba ruteană — susnyc“, „susnica“ —, precum și în limba sîrbă — „șușnjak“.

Ne îndrituie să considerăm că instalația aceasta are o mare vechime la noi și faptul că în comuna Mălușteni, lutul lozniței se folosea nu pînă de mult în descîntecul de „lichitură“ (sperietură). În practica descîntecelor au intrat, de obicei, obiectele cu care omul a conviețuit de-a lungul vremii, devenindu-i familiare.

În comuna Mălușteni am semnalat două tipuri de loznițe :

I. — cu foc deschis ;

II. — cu foc închis ;

Loznița cu foc deschis are părțile componente deasupra solului, structura ei e foarte simplă, fiind primul rezultat al efortului omului de a concepe o instalație, în care să nu mai fie folosită căldura soarelui sau a vetrei cuptorului. Cu o asemenea instalație poate fi uscată o cantitate mare de prune într-un timp scurt.

Loznița cu foc deschis are următoarea componență : a) vatra lozniței ; b) vatra focului ; c) gura vetrei ; d) patru pereți ; e) leasa ; f) cotlonul ; g) lada.

Vatra lozniței este formată din porțiunea de sol cuprinsă între pereții lozniței, fiind de cele mai multe ori dreptunghiulară cu dimensiunile de aprox. 120/150 cm.

Vatra focului este săpată în vatra lozniței, avînd adîncimea de aprox. 30 cm, lățimea și lungimea, egale, de aprox. 40 cm.

Gura vetrei e formată de o deschizătură în peretele din față și are dimensiunile de aprox. 30/30 cm, prin gura vetrei se introduc lemnele în foc.

Cei patru pereți sînt construiți din vîlătuci de ceamur, lungimea lor se suprapune cu laturile vetrei lozniței, iar înălțimea lor este de aprox. 150 cm.

Leasa e constituită din nuiele (mlajă) împletită, ori din nuiele așezate transversal pe un harac, de care sînt legate cu sîrmă ; alteori în locul nuielelor, pe harac sînt bătute în cuie niște șipci subțiri.

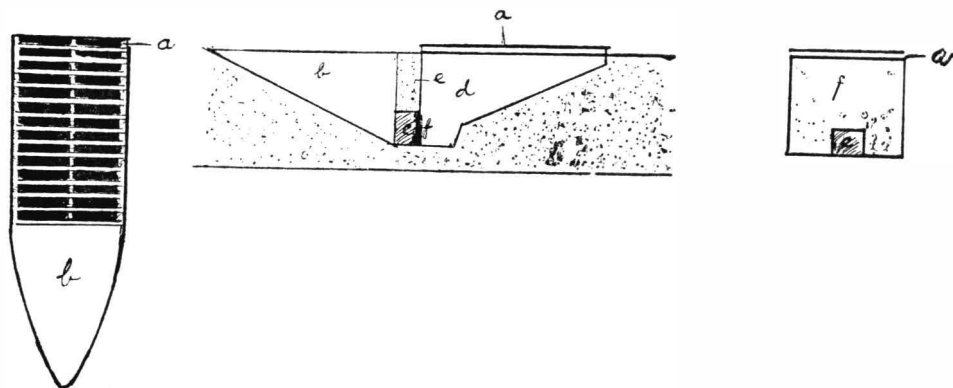


Fig. 1. Lozniță cu foc închis, cu cotlon conic.

a=grătar de lemn ; b=groapă pentru alimentarea focului ; c=gura
cuptorului ; d=cuptorul — (cotlonul) ; e=perete despărțitor ;
f=malul cotlonului.

Cînd ridicarea pereților se apropie de sfîrșit, cam la înălțimea de 130 cm, aceștia sînt acoperiți cu leasa, apoi prinzindu-se marginile lesei între vălătuci, se continuă înălțarea pereților încă aproximativ 20 cm.

Cotlonul este spațiul cuprins între vatra focului, pereți și leasă.

Lada lesei e formată de locul cuprins între fața lesei și pereții care sînt ridicați peste marginile acesteia.

Neajunsul acestui tip de lozniță constă în faptul că lichidul viscos („ceara, smoala“, eliminată de prunile expuse la căldură) curge de pe leasă și stinge focul, mai cu seamă în primele 24 de ore a funcționării instalației ; la aceasta se adaugă și continua primejdie de a fi incendiată loznița, pentru că de pe leasă „se prelinge faguri de ceară“, adică lichidul viscos al prunelor încălzite. Țurțurii aceștia (fagurii) se aprind foarte ușor și incendiază leasa. Informatorul din Țuțcani ne mărturisește că „loznița aceasta nu-i bună, trebuie să fii tot cu băgare de seamă, ba să nu se stingă focul, ba să nu se aprindă loznița“¹. Datorită acestui fapt, tipul de lozniță cu focul deschis, se găsește foarte rar. În toamna anului 1969 am semnalat un asemenea exemplar în satul Ghireasca².

Loznițele cu o mai mare răspîndire sînt acelea care au focul închis. Folosim expresia „foc închis“ pentru că la aceste loznițe, căldura și fumul întîmpină o opreliște în drumul spre leasă.

Loznițele cu focul închis sînt de două feluri :

1. cu cotlon tubular ;
2. cu cotlon conic.

1. Prima specie de lozniță are cotlonul format dintr-un șanț lung de aprox. 60—70 cm, adînc și lat de aprox. 25 cm, care este acoperit cu chirpici. Cotlonul, cu aceleași dimensiuni, se poate construi și la suprafața

¹ Zugravu Constantin, învățător — satul Țuțcani-Mălușteni, 72 de ani.

² Ion Borș — satul Ghireasca.

solului — fiind un tub din chirpici, cărămizi, ori lespezi de piatră lipite cu lut.

Vatra focului este la capătul exterior al cotlonului tubular. Cealaltă gură a cotlonului tubular, comunică pe sub, sau prin peretele lozniței cu cotlonul interior al acesteia. Cotlonul interior al acestei specii de lozniță este format din spațiul cuprins între vatra lozniței și leasa care închide pereții din vălătuci doar la o înălțime de aprox. 70 cm, spre deosebire de cotlonul lozniței cu foc deschis, care avea o înălțime de aprox. 150 cm. Se constată că la loznița cu cotlon tubular, distanța de la vatra focului până la leasă este de aprox. 130—140 cm.

Loznița aceasta funcționează pe baza curentului de aer care se produce în cele două cotloane, între vatra focului și leasă.

2. A doua specie de lozniță, cu focul închis, are cotlonul săpat în pământ, în vatra lozniței, la adâncimea de aprox. 80—90 cm, iar pereții de ceamur au înălțimea de aprox. 25—30 cm și îndeplinesc o singură funcție — aceea de a susține leasa și de a forma împreună cu aceasta, lada lozniței. De la o depărtare de aprox. 150—200 cm, în fața peretelui din față, se face o săpătură înclinată numită „gura de stat“, care ajunge până la vatra focului, avînd menirea de a oferi un loc comod persoanei care întreține focul. Menționăm că în general loznițele sînt construite în teren cu pantă.

Loznițele cu cotlon conic se împart în :

a) lozniță cu mal ;

b) lozniță fără mal ;

a) Loznița cu mal, are vîrfurile conului în adîncul cotlonului. Între vîrfurile cotlonului și vatra focului e interpus un „mal de pământ“, lat de 50 cm. Sub marginea exterioară a malului e vatra focului. Malul reține o parte din căldura focului, înlăturînd astfel pericolul incendiului.³

b) Loznița fără mal are baza conului în adîncul gropii și aceasta e în legătură directă cu vatra focului. Cotlonul însă e înclinat, ca să nu ajungă ceara pe foc și totodată să nu se poată înălța flacăra „drept în sus pînă la leasă“⁴.

Cu toate că flacăra e zăgăzuită, datorită poziției înclinate a cotlonului, la leasă ajunge suficientă căldură, pentru că vîrfurile conului fiind îndreptat spre leasă „adună căldura în sus, spre perje“⁵.

Uscarea perjelor cu ajutorul lozniței se face astfel : pe leasă se așterne un strat de prune, ce are o grosime cam de 15 cm. Prunele sînt acoperite cu niște scîndurele, care se invelesc cu „țolice uzate“ (levicere, față de masă etc.). Acoperemîntul acesta reține căldura și fumul în lada lozniței.

Focul trebuie „să ardă scăzut“ timp de 24 ore, apoi „se oprește focul“⁶ și se alege prejele, fiind culese acelea care sînt uscate. După aceea se

³ Inv. Zugravu C-tin — 72 ani, satul Țuțcani-Mălușteni.

⁴ Idem.

⁵ Ion S. Racoviță, 65 ani, satul Țuțcani-Mălușteni.

completează stratul de perje cu o nouă cantitate. Acest lucru se repetă tot din 24 în 24 de ore, pînă cînd se termină prunele destinate uscării.

Prunele uscate cu ajutorul lozniței, sînt impregnate de prea mult fum — și desigur acest fapt împreună cu alte neajunsuri ce decurg din specificul funcționării instalației, duc la părăsirea acestui procedeu de uscare a fructelor.

VOLKSTÜMLICHE VORRICHTUNG ZUM TROCKENEN DER FRÜCHTE AUS DER GEMEINDE MĂLUȘTENI (VASLUI)

ZUSAMMENFASSUNG

Der Autor beschreibt die Typen der Trockenvorrichtungen für Früchte, die ersteren mit offenem Feuer, die zweiten mit eingeschlossenem Feuer, und zeigt deren Bestandteile sowie die Art ihrer Funktioniierung.